

Peyami Safa'nın *Şimşek* Romanı ile Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” Hikâyesinde Ölümün Yankıları

Echoes Of Death In Peyami Safa's Şimşek Novel And Necip Fazıl Kısakürek's Story "Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri"

Araştırma Makalesi – Research Article

Fikri KULA

Aksaray Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fkula32@gmail.com

ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0003-1010-0251

Öz

Evrensel mahiyetteki ölüm konusu, dünya edebiyatlarında çeşitli şekillerde mevzu edildiği gibi Türk edebiyatında da sıkça işlenir. Batılılaşma dönemi öncesi genel itibarıyla İslamî düşünce etrafında ele alınan ölüm, korkulacak değil aksine sevinçle karşılanıp huzur bulunacak bir son olarak değerlendirilir. Tanzimat sonrası Türk edebiyatında değişen zihin dünyasını yansıtan ölüm konusu, İslamî değerlerin etkisinin yanı sıra bireyin psikolojisi ve varoluşu üzerindeki etkileriyle de işlenir. Geçmişte daha ziyade İslamî bakış açısıyla ve munis yönleriyle ele alınan ölüm, metafizik derinlikle birlikte bazı eserlerde yerini korkuya, hiçlik düşüncesine ve yokluk endişesine bırakır. Cumhuriyet döneminde ise bazı sanatçılar tarafından gelenekteki anlayışla irdelenen ölüm hususu genel itibarıyla modern bakış açısıyla değerlendirilir. Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Peyami Safa ve Necip Fazıl Kısakürek eserlerinde ölüm temasını sıkça kullanan isimlerdir. Her iki ismin de hayatlarının ilk yıllarında yaşadıkları ölüm hadiseleri fikir, düşünce ve sanatlarına etki ederek edebî eserlerinde vazgeçemedikleri temalardan olmuştur. Yaşadığı olumsuz tecrübeler ve hastalıklar dolayısıyla eserlerinde ölümü menfi yönleriyle ele alan Safa'nın *Şimşek* romanında ölümün korkutucu yönü yansıtılır. Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” hikâyesinde ise ölümün soğuk yüzünün yanı sıra kaybedilen sevdiklere kavuşturacak munis tarafına vurgu yapılır. Bu çalışmada, Peyami Safa'nın *Şimşek* romanı ile Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” hikâyesi yazarların hayatlarından ve ölüme bakışlarından hareketle değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek, roman, hikâye, ölüm.

Abstract

The subject of death, which is of a universal nature, is frequently discussed in Turkish literature as well as in various ways in world literatures. Before the westernization period, death, which was generally handled around Islamic thought, is not considered to be feared, but rather as an end to be welcomed with joy and peace. The subject of death, which reflects the changing mental world in Turkish literature after the Tanzimat, is handled with its effects on the psychology and existence of the individual as well as the influence of Islamic values. In the past, death, which was handled from an Islamic point of view and with its munistical aspects, leaves its place to fear, the thought of nothingness and the anxiety of absence in some works, together with the metaphysical depth. In the Republican period, the issue of death, which was examined by some artists with the understanding of tradition, is generally evaluated from a modern point of view. Peyami Safa and Necip Fazıl Kısakürek, who are important figures of Turkish literature, frequently use the death theme in their works. The death events experienced by both names in the first years of their lives have been one of the themes that they cannot give up in their literary works by affecting their ideas, thoughts and arts. The frightening side of death is reflected in Safa's *Şimşek* novel, which deals with the negative aspects of death in his works due to the negative experiences and illnesses he has lived through. In Kısakürek's story “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”, besides the cold face of death, emphasis is placed on the munissi side that will reunite the lost loved ones. In this study, Peyami Safa's novel *Şimşek* and Necip Fazıl Kısakürek's story “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” will be evaluated based on the writers' lives and perspectives on death.

Keywords: Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek, novel, story, death.

Giriş

Her canlının mukadderatı olan ölüm, dünyadaki "hayatın sona ermesi"¹ şeklinde tanımlanır. Kadim zamanlardan beri özü ve mahiyeti tartışılarak anlaşılmaya çalışılan ölüm mefhumu, "felsefî, dinî ve metafizik bir problem olarak efsunundan, esrarından ve büyüleyiciliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir."² Her zaman güncelliğini koruyan ölüm düşüncesine bakış inanışlara ve devirlere göre birtakım farklılıklar gösterse de cezbedici yapısı dolayısıyla "[b]ütün filozoflar, mistikler, teologlar, şairler ve sanatkârlar alevin etrafında dönen pervaneler gibi bu metafizik meselenin yörüngesinde dolan[mışlardır]."³ Yaşam ile birlikte varlığın bütünü oluşturarak ölüm, geçmişten günümüze çeşitli şekillerde anlaşılıp ifade edildiği gibi bundan sonra da insanlığın anlam arayışının temel meselelerinden olmaya devam edecektir.

Diğer canlılardan farklı şekilde akli melekelerle donatılarak yaratılan ve bir hakikat olan ölümün şuuruna varan tek varlık insandır. Ölümü idrak edebilen insan, "Her nefis ölümü tadacaktır." ilâhî kelamı uyarınca kaçınılmaz sonu için farklı tavırlar geliştirir. Ölüme karşı takınılan iki tavır olup bunlardan ilki objektiftir ve bunda ölümün bütün varlıklar için bir öz/cevher olduğu kabul edilir. İkinci tavır hissî olup ölümü düşman bir iradenin müdahalesi olarak algılar.⁴ Ölüme karşı geliştirdiği tavra göre ölümün kişinin hayatındaki yankı ve yansımaları da çeşitlilik gösterir. Bu bağlamda ölüm düşüncesi "insanın varoluşunu şekillendiren ve onun ölümü aşan düzen ve düzenekler kurmasına neden olan en önemli tahrik mekanizmasıdır."⁵ Ölüm düşüncesine kayıtsız kalamayan insanlığın varoluşuna dair soru ve sorgulamalarıyla geliştirmeye çalıştığı düzen hem dünya hem de öte âlem için önem arz eder. Farklı inanış ve düşünce yapılarına göre kurgulanıp idealize edilen dünya ve ahiret anlayışı da kişilerin ölüm hakkında duygu, düşünce ve takındığı tavırları yansıtır.

İnsanlığın sürekli üzerinde düşündüğü ölüm konusu sanatın, özellikle de edebiyatın temel meselelerinden biridir. Ölüm temasının edebî eserlerde işlenmesi hem eserin sanatkârına hem de içinde bulunduğu topluma dair çıkarım yapma imkânı sunar. "Ölüme ilgili edebî yansımalar hem bireyin ruhsal durumunun çözülmesine hem de ortaklaşa (kollektif) yaşamın yorumlanmasına uygunluk gösterir."⁶ Evrensel mahiyetteki ölüm meselesi, dünya edebiyatlarında çeşitli şekillerde mevzu edildiği gibi Türk edebiyatında da sıkça işlenir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında destan ve sagularla ele alınan ölüm, İslamiyet'in tesiri altında gelişen edebiyatta ağıt ve mersiye biçimlerinde görülür. Bazı divanlardaki gazel ve mesnevilerde ise ölüm daha çok estetik bir tavır olarak işlenir. Divan şairlerinin İslam inancının etkisiyle ve tasavvuf düşüncesiyle yaklaştığı ölüm konusu korkulup kaçılacak değil aksine sevinçle karşılanıp kendisinden huzur bulunacak bir sonudur.⁷ Bu bağlamda büyük mutasavvıflardan Yunus Emre'nin ölümü yaratıcıya kavuşma ve Mevlânâ'nın "dügün gecesi" olarak ele aldıkları ve munis yönleriyle işledikleri görülür.

Batılılaşma süreciyle birlikte Türk toplumunda gerçekleşen köklü değişimler hayatın her alanını etkilediği gibi edebiyata da yansır. Batı'dan, özellikle de Fransız edebiyatından yapılan tercümelemler ile Osmanlı aydınının hayatı ve ölümü algılayışında farklılıklar oluşarak Türk edebiyatında ölüme bakış "metafizik bir derinlik"⁸ kazanır. Geçmişte daha ziyade İslamî bakış açısıyla ve munis yönleriyle ele alınan ölüm konusu bu dönemde yerini hiçlik düşüncesine ve yokluk endişesine bırakır. Akif Paşa'nın "Mersiye" ve "Adem Kasidesi", Recaizade Mahmud Ekrem'in "Ah Nijad", "Yakacık'ta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Alemi", Abdülhak Hamid Tarhan'ın "Makber" ve "Ölü" gibi şiirleri değişen ölüm

---

¹ Gürkan 2007, 32.

² Özkan 2017, 9-10.

³ Özkan 2017, 10.

⁴ Özkan 2017, 19.

⁵ Ökten 2010, 2.

⁶ Kaya, 2002, 39-40.

⁷ Çonoğlu 2007, 19.

⁸ Çonoğlu 2007, .22.

anlayışını yansıtan örneklerdendir.⁹ Ölümün kader olarak görülmesinin yerine hayatın bir parçası olarak algılanması neticesinde “Ara Nesil” diye bilinen geçiş döneminde “Kitabe-i Seng-i Mezar başlığı altında pek çok şiir yazılır.”¹⁰ Yenileşme döneminin ilk yıllarındaki içtimaî mahiyetteki şiirler yerini Servet-i Fünûn döneminde siyasî şartların da etkisiyle daha ferdî içerikli metinlere bırakır ve özellikle Tefvîk Fikret ile Cenab Şehabeddin’de ölüm korku ve zulmet şeklinde ele alınır. Yenileşme döneminin ilk romanlarında genel olarak İslamî düşünce etrafında işlenen ölüm teması Servet-i Fünûn döneminden itibaren İslamî değerlerin etkisinden çıkarak bireyin psikolojisi ve varoluşu üzerindeki etkileriyle işlenir.¹¹

Tanzimat sonrası Türk edebiyatında değişen zihin dünyasını yansıtan ölüm konusu Cumhuriyet döneminde de bu anlayışın çizgisinde işlenmeye devam eder. Kimi sanatkarlar tarafından gelenekteki anlayışla irdelenen ölüm hususu, genel itibarıyla gelenekçi anlayıştan ziyade modern bakış açısıyla değerlendirilir. Türk edebiyatının usta kalemleri Peyami Safa ve Necip Fazıl Kısakürek de eserlerinde ölüm temasını sıkça kullanan isimlerdir. Her iki ismin de hayatlarının ilk yıllarında yaşadıkları ölüm hadiseleri fikir, düşünce ve sanatlarına etki ederek edebî eserlerinde vazgeçemedikleri temalardan olmuştur.

Ölümü Solumak Yahut Kaçınılmaz Son Olarak Ölüm

Şair İsmail Safa’nın oğlu Peyami Safa, Türk edebiyatının en velut isimlerindedir. Henüz iki yaşındayken hasta babasını kaybeden Peyami Safa, geçimini sağlamak için çok küçük yaşlardan itibaren farklı edebî türlerde ve hemen her konuda kalem oynatır. Edebiyatı “dokuz yaşında başlayan ihtiraslarımdan biri”¹² olarak nitelendirerek şiir, hikâye, fıkraların yanı sıra fikir yazıları yazan Safa’nın asıl ustalığı ve ona şöhret kazandıran ise romancılığıdır.

Türk toplumunun Batılılaşma döneminde geçirdiği bunalımlı süreçleri romanlarında işleyen Peyami Safa, şüphe ve tereddüt üzerine kurduğu eserlerinde fert ve cemiyetin içinde bulunduğu buhranı “‘hastalık’ metaforuyla simgeleştirmiştir”.¹³ Onun eserlerinde hastalık meselelerine sıkça yer vermesi hayatıyla doğrudan ilgilidir. Kendisi henüz iki yaşındayken babası ve kardeşinin ölmesi, dokuz yaşında yakalanıp yıllarca mücadele ettiği kemik veremi, eşinin uzun yıllar hastalık çekmesi ve nihayetinde felç kalması onu tıp konusunda araştırmalar yapmaya sevk etmiştir. Hastalıklar “onun muhayyilesi üzerinde uyarıcı rolünü oynamış, ondaki araştırma (tecessüs) duygusunun ve tahlil yeteneğinin gelişmesini sağlamıştır”.¹⁴ Peyami Safa’nın kendisinin ve çevresindekilerin hastalıklarla boğuşmasının romancılığına olumlu etki ettiğini düşünen Cahit Sıtkı onun için “bir tarla ancak bu kadar yağmurdan sonra böyle harikulâde bir mahsul verebilir.”¹⁵ ifadelerini kullanır.

Yaşadığı hastalıkları ve acı tecrübeleri şahsî tekâmülü için vesile kılan Peyami Safa, sanat ile hayatın iç içe ve sürekli alışveriş hâlinde olduğunu düşünerek hayatını romanına taşır, eserlerinde biyografik unsurlara yer verir. Bu noktada yazarın hayatını yazmasından ziyade “[a]sıl kıymet, kendi hayatında bir cemiyetin hayatını tecelli ettirebilmek[tir]”.¹⁶ Romanlarındaki hastalık metaforuyla fert ve cemiyetin bunalımlarını işleyen yazarın eserlerinde ölüm hususu da roman kişileri üzerinde çeşitli tesirleriyle dikkat çeker. Hastalıklı/bunalımlı kişilerin değerler çatışması nihayetinde arada kalıp kurtulamamalarıyla kendilerini bekleyen “sonuç, ölümdür.”¹⁷ Hastalıkların ölüme açılan bir pencere olmasının yanı sıra ölen roman kişilerinin diğer kişilerdeki etkileri ve ölümün yankıları kurguda önemli yer tutar. Yazarın *Şimşek* adlı eserinde marazî bir yapıya sahip olan Müfid’in hayatının tamamında ölen dedesinin büyük etkisi vardır.

⁹ Aydemir 2013, 236.

¹⁰ Çonoğlu 2007, 33.

¹¹ Şahin 2015, 15.

¹² Tarancı 1940, 3.

¹³ Sevinç 2017, 94.

¹⁴ Tekin 1999, 14.

¹⁵ Tarancı 1940, 6.

¹⁶ Tarancı 1940, 7.

¹⁷ Genç 1990, 45.

Peyami Safa'nın Şimşek Romanı ile Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” Hikâyesinde Ölümün Yankıları

Şimşek romanında Mahmud Paşa, istediği nazırlığı vermediği için Abdülhamid'e kızarak Bağlarbaşı'nda bir köşk yaptırıp oraya yerleşir ve ölümüne kadar da İstanbul tarafına geçmez. “Bu köşkte bir canlı cenaze gibi yaşa[yan]”¹⁸ Mahmud Paşa, evdekilerle görüşmek istemez, bütün vaktini odasında geçirir. Ev halkı da onun uyandığı ve dolaştığı saatleri bildiğinden ona tesadüf etmemeye çalışır. Eşi Ferhunde Hanım'dan ayrı yatan Mahmud Paşa, köşktekilerle âdeta hiç muhatap olmayıp yalnızca kendine benzediğini düşündüğü oğlu Sacid ile biraz konuşur. Kızı Tabende'yi hassas bir yapıya sahip olduğu için eleştirir. Tabende ve onun oğlu Müfid ile hassas kişilikleri dolayısıyla âdeta alay eder, onları hakir görür:

Kızı Tabende hassas bir kadın olduğu için, Paşa onu da torunu Müfid'i de şiddetle istihfaf ederdi: ‘Bu oğlan da anası gibi mızımız; yufka yürekli... Adam olmaz!’ diyor, bunu Tabende'nin yanında da, Müfid'in yüzüne karşı da her zaman tekrar ediyordu:

-Bu oğlan adam olmaz!¹⁹

Paşa'nın kızı ve torunu için sarf ettiği sözler kendi kişiliğini yansıttığı gibi Tabende ve Müfid üzerinde de olumsuz etkiler bırakır. Dedesinin bu tavırları yüzünden ona karşı hep bir korku duyan Müfid'in bilinçaltı bu hislerle şekillenir. Gençlik ve yetişkinlik dönemlerindeki davranışlarında da bilinçaltındaki bu hislerin yansımaları görülür.

Ferhunde Hanım, eşi Mahmud Paşa'nın zıddına “faziletkâr” ve “dindar” bir kadın olup Paşa'nın eleştirildiği her yerde kendisinden sitayişle bahsedilir. Tabiatı ve fedakârlığıyla çevresi tarafından sevilen Ferhunde Hanım'ın kızı Tabende de huy bakımından annesiyle benzer. Annesinden daha fazla bir hassasiyet taşıyan Tabende, bundan dolayı herkesi şaşırır. Müfid ise anne tarafına çekmiş olup annesine ve büyükannesine çok benzerdir. Dedesinden sonra büyükannesi ve annesinin kişilik özelliklerinin anlatılması, Müfid'in ruhî yapısının çözümlenmesine ışık tutar. Taşdığı irsî özellikler, yaşadıklarıyla daha da belirginleşerek karakterinin yerleşmesini sağlar. Aile efradından tevarüs ettiği hasletler Müfid'in psikolojisini etkilediği gibi günlük yaşamındaki hâl ve hareketlerinin de temel yönlendiricisi olur.

İrsî özelliklerinden ve büyüklerinden tevarüs ettiği hasletlerinden bahsedilen Müfid'in köşkte kadınların arasında büyüdüğü için “zayıf”, “iradesiz” ve “cemiyetlere bigâne”²⁰ olduğu dile getirilir. Dönemin Türk toplumunun yaşayışında vaktinin büyük kısmını evde geçiren kadınların durumunu da ortaya koyan bu ifadeler Müfid'in nasıl biri olduğunun anlaşılmasında önem arz eder. Hassas, çekingen ve kibar bir tabiata sahip olan Müfid'in bu özellikleri, karşılaşacağı olaylarda göstereceği davranışların nasıl olacağına dair fikirler verir. Tabiatından gelen ve yapısını oluşturan özelliklerinin yanında içinde yetiştiği çevre de onun kişilik ve karakterinin şekillenip kökleşmesinde büyük önem taşır.

Seneler geçtikçe köşkün sakinleri azalır. Mahmud Paşa ve Ferhunde Hanım'dan sonra Müfid'in annesi Tabende de vefat eder. Mahmud Paşa'nın büyük kızı Şayeste ise Çengelköy'e yerleşir. Köşkte Müfid ile dayısı Sacid birlikte yaşarlar. Müfid ile Pervin evlendikten sonra da orada yaşama devam ederler. Pervin ile Müfid'in tanışmaları Sacid vasıtasıyla olur. Babasına benzeyen Sacid, kadımlarla gönül eğlendirmek için birlikte olan şehvet düşkünü biridir. Pervin de Sacid'in ilişki içerisinde olduğu kişilerdendir. Birliktelikleri Müfid ile Pervin'in evliliği sonrasında da devam eder. Dayısını hiç sevmeyen Müfid, bazı zamanlarda dayısıyla eşinin arasında bir şeyler olduğundan kuşkulansa da safiyeti dolayısıyla Pervin'in açıklamalarına da hemen ikna olur.

Pervin, evlendikten sonra yerleştiği köşkü çok sevse de Müfid, doğup büyüdüğü köşkün ruh ve zihin dünyasında oluşturduğu tahribat dolayısıyla oradan bir an önce uzaklaşmak ister. Köşkte dedesinin otoritesi altında korku dolu bir çocukluk ve gençlik geçiren Müfid, dedesinin ölümünden yıllar sonra bile her an köşkün bir yerinde onunla rastlaşacağı vehmine kapılır. Müfid için köşk âdeta dedesi ve onun ruhunda oluşturduğu yankıyla, hayatını normal olarak devam etmesine engel olan korkuyla

¹⁸ Safa 1999, 16.

¹⁹ Safa 1999, 16.

²⁰ Safa 1999, 19.

bütünleşmiş durumdadır. Romanda geçen şu ifadeler Müfid'in bilinçaltına yerleşen korkuları yansıması bakımından dikkat çekicidir:

Hâlâ ondan korkuyorum. Sağlığında, bu sofalarda kimse ona rastgelmek istemezdi, beyaz entarisiyle, hırkasıyla, beyaz sakalıyla bir heyûlâya benzerdi. Ben ona bu karanlık sofalarda bir iki defa rastgeldim. Gözlerini yüzüme öyle bir açmıştı ki bembeyaz iki delik görüyordum. O hızlı yürüdü, ben kaçtım. Hâlâ içimde o korku var, hâlâ bu sofalardan geçerek ona rastgeleceğim diye etrafıma ürkerek bakıyorum.²¹

Romanda geçen ayrıntılarda Müfid'in ruh dünyası ve hayal gücünün şekillenmesinde doğup büyüdüğü köşkün önemli etkileri olduğu vurgulanır. Onun köşkteki "korkunç" dehlizlerde yürürken birden olumsuz bir olayla karşılaşacağı korkusundan, ölen dedesinin hayaletine rast geleceği yahut birden ayaklarının altında bir uçurum açılıp da oraya yuvarlanacağı vehminden kurtulamadığı dile getirilir. "Müfid'in korkularını uyandıran geçmiş, âdeta köşke sinen bir ruh gibidir."²² Geçmişe hapsolmuş vaziyetteki Müfid'in daima bir olumsuz durumla karşılaşılacağı korkusuyla emniyetsiz bir şekilde yaşadığı ifade edilir. Üzerinde büyük etkileri olan bu mekânın Müfid'in karakterine ve ruhuna nasıl tesir ettiği şu cümlelerle yansıtılır:

Bütün hayatını burada geçiren Müfid'in ruhî teşekkülü üzerine bu köşkün büyük tesirleri olmuştu, muhayyilesine 'daima bir facia beklemek' vehmi bu binadan geldi, korkunç dehlizlerde yürürken fevkaltabia, nâgehzuher bir vak'aya uğrayacağını tevehhüm etmekten hiç kurtulamamıştı, ekseriya Paşa'nın hayaletine rastgelmekten korkuyor, bazı da, adım atarken, ayaklarının altına bir uçurum açılıverecekmiş zannediyordu. Bu vehimler ilerledi, o raddeye geldi ki, Müfid hayatında büyük bir faciaya uğrayacağını kat'î bir hiss-i kablelvuku ile biliyor, her hadisede, bu yakın veya uzak felâketin bir işaretini arıyordu. Bir uçuruma gerilen ip üstünde yürüyormuş gibi, her an sukut korkusuyla, yüreği çarparak, emniyetsiz yaşıyordu.²³

Peyami Safa, kendisi de henüz çok küçükken, kısa aralıklarla eşini ve bir çocuğunu kaybeden annesinin hiçkırıkları arasında hayatı anlamlandırmaya ve kendini bulmaya başladığını belirtir. O dönem yaşadıklarının üzerinde bıraktığı tesiri "Belki bütün kitaplarımı dolduran 'bir facia beklemek vehmi' ve yaklaşan her ayak sesinde tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir"²⁴ ifadesiyle dile getirir. Eserde Müfid'in daima facia bekleyen vehimli ruh hâlini Peyami Safa'nın hayatıyla ilişkilendirmek ve yazarın geçmişte hissettiği duygularla bağdaştırmak mümkündür. Yazarın küçüklüğünde yaşadığı ve hafızasında unutulmaz şekilde yer eden hatıra ve hisler Müfid aracılığıyla kurgu düzlemine yansır.

Müfid, içinde doğup büyümesine rağmen bir türlü alışamadığı ve hâlâ korktuğu mekândan ayrılmak için birkaç kez teşebbüste bulunur ama bunu başaramaz. Çeşitli vesilelerle eşine de kendisini oraya âdeta hapseden gizli birtakım şeylerin olduğunu, her an bir musibetle karşılaşacağı hissini ve bunlardan kurtulmayı istediğini anlatır. Pervin ile evlenmeden önce denediği köşkten taşınma/kaçma eylemini eşinin de teşvikiyle başarmayı ister. Romanın bu bölümü Müfid'in köşke bakışı ile ona karşı duygularını yansıması bakımından önemlidir:

Doğdum doğal bu evin içindeyim. Başka hiçbir evde yaşamadım. Fakat hâlâ bu köşkü yadırgıyorum, burada yabancılığımı hissediyorum, hâlâ buradan korkuyorum. İzdivacımızdan evvel kaç defa buradan çıkmak istedim. Tek başıma yaşamaya razıydım ve muktedirdim, teyzemin evine de gidebilirdim, fakat yine kımıldayamadım, beni buraya hapseden gizli birçok rabitalar var, bunların ne olduklarını bilmiyorum. Fakat... Artık çikalım, sen de beni teşvik et, bana kuvvet ver.²⁵

Bağlarbaşı'ndaki köşk Müfid için ölümü hatırlatan, geçmişindeki kötü hatıraların canlanmasına sebep olan yapısıyla romanın kurgusunda önemli bir yer tutar. Müfid, ölen dedesinin ve dayısının üzerinde bıraktıkları olumsuz etkilerden sıyrılmak için onlarla âdeta özdeşleştirdiği ve mazesini kaplayan köşkten ayrılmayı kurtuluş yolu olarak görür. Düşüncelerinin üstüne bir de Pervin'in kendisini aldattığına kani olan Müfid, köşkten ayrıldıktan sonra nereye gidebileceğini düşünür. Karısıyla artık

²¹ Safa 1999, 23.

²² Döner 2019, 15.

²³ Safa 1999, 23.

²⁴ Tarancı 1940, 3.

²⁵ Safa 1999, 26.

Peyami Safa'nın Şimşek Romanı ile Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vahimleri” Hikâyesinde Ölümün Yankıları

aynı çatı altında iki yabancı gibi yaşamaya başlarlar. Bir akşamüstü dışarıdan eve gelen Müfid, hizmetçiden Pervin'in eve henüz gelmediğini öğrenince evlendiğinden beri ilk kez bir akşam yalnız kalmanın tedirginliğini yaşar. Yalnız kaldığı için bir iç sıkıntısına düşerek odaları dolaşır, herhangi bir yerde oturup beklemeye tahammül edemez. Ölümün solüğünü hissettiği, ruhunda derin yaralar açan köşkte akşam vakti yalnız kalmak içinde bulunduğu durumu daha da ağırlaştırır. Yazar anlatıcının romanın bu bölümünde köşkü tasvir ettiği şu cümleler Müfid'in hissettiklerini aktarması bakımından kayda değerdir:

Bina korkunçtu. Nereden çıktığı belli olmayan gizli uğultularla, koyu karanlıklarıyla, ayak seslerini mübalağalı aksettiren geniş boşluklarıyla, köşk, vahşi bir tabiat ortasında, insanlardan uzak, bir ormanda veya dağ tepesinde, içi fırtına ıslıkları, kurt ulumalarıyla dolu, viran ve metruk bir binayı andırıyordu.²⁶

Beşir Ayvazoğlu, Peyami Safa'nın yaşadığı eski İstanbul evlerinin kendisinde bıraktığı olumsuz etkileri “çocukluğunu, ilk gençliğini yaşadığı köhne evler, aslında onun eski ahşap İstanbul evleri hakkında çok olumsuz kanaatler edinmesine yol açmıştır.”²⁷ sözleriyle dile getirir. Bu bağlamda Müfid'in kurtulmak istediği “korkunç” köşk, Peyami Safa'nın yaşadığı eski İstanbul evlerinin daha dramatize edilerek metne yansıtılmış hâli olarak yorumlanmaya müsaittir.

Otoriter bir dedenin torunu olarak dünyaya gelen Müfid, doğup büyüdüğü köşkte dedesinin baskısını devamlı üzerinde hisseder. Dedesinin aksine merhametli ve hassas kişiliklere sahip büyükannesi ve annesinin özelliklerini alması dolayısıyla hassas bir yapıda olup köşkte kadınlar arasında yetişmesi ile de “zayıf” ve “iradesiz” olarak yansıtılır. Bir yandan da hastalıkla boğuşan Müfid'in marazî yönü sık sık vurgulanır. Dedesinin korkusuyla geçen çocukluk günleri Mahmud Paşa'nın ölümü sonrası yerine vehim ve hayale bırakır. Ölmüş olmasına rağmen her an ona rastlayacağı, bir musibet ile burun buruna geleceği korkusu Müfid'in peşinden ayrılmaz. Dedesinin âdeta köşke sinen varlığı dolayısıyla aradan uzun yıllar geçse de doğup büyüdüğü köşke alışamayan Müfid, bu mekândan kurtulup rahatlamak ister. Dedesinin ölümünden sonra ona benzerliği ile hiç sevemediği dayısı Sacid ile köşkte yaşamaya devam edip bir müddet sonra da Pervin ile evlenen Müfid, aradığı huzur ve mutluluğu bir türlü bulamaz. Pervin'in kendisini aldattığını öğrenen Müfid, hep korkuyla beklediği faciayı yaşar, hastalıklı vücudu ve ruhunun korku ve ölüm bekleyişi artık sona erer.

Perde Ardından Gelen Güzel Haber Olarak Ölüm

Cumhuriyet dönemi Türk fikir ve edebiyat hayatının önemli isimlerinden Necip Fazıl Kısakürek, düşüncelerini edebî eserlerine de naksetmiştir. Onun “edebî eserleriyle fikir yazıları arasında sadece estetik farkı vardır.”²⁸ Fikir yazılarında dile getirdiği düşünceleri estetik bir yapıda edebî eserlerine yansıtan Kısakürek'in metinleri hayatından yoğun izler taşır. *O ve Ben*, *Bâbiâli*, *Kafa Kâğıdım* gibi otobiyografik mahiyetteki eserleri, düşünce yazıları ve edebî metinleri birlikte okunup değerlendirildiğinde Necip Fazıl'ın fikir ve sanatının yapıtaşlarına ulaşılır.

Ölüm konusuna sürekli kafa yoran Kısakürek, eserlerinde de ölüm temasına sıkça yer verir. Nitekim şiirlerini topladığı *Çile* kitabında otuz dokuz şiirin yer aldığı bir bölüm “Ölüm” başlığını taşır.²⁹ Konusu ölüm olmayan birçok şiirinde dahi bir yönüyle ölümden bahseden Necip Fazıl, “Türk şiirinde, ‘ölümü’ en çok işleyen şâirlerimizin başında gelir.”³⁰ Şairin “O Ân”, “Allah Derim”, “İnanmaz”, “Ölmemek”, “Ölünün Odası”, “Tabut”, “Büyük Randevu”, “Ölüler”, “Güzel Şey”, “Karacaahmet” gibi birçok şiirinde ölüm, insana hissettirdikleri ve üzerinde bıraktığı etkiler bağlamında çeşitli imgelerle yer alır. Daha çok ilk dönem şiirlerinde yalnızlık, vehim ve korku duygularıyla birlikte ele alınan ölüm, olgunluk döneminde ise yaratıcıya kavuşma isteği ile nispeten daha munis yönleriyle işlenir. Şairin bu dönemki şiirlerinde “Rabbine kavuşmayı arzu eden müminin sedası”³¹ duyulur. Kısakürek'in hikâyelerinde de şiir ve diğer edebî eserlerindeki “dekor, fikirler ve yapı hâkimdir.”³²

²⁶ Safa 1999, 142.

²⁷ Ayvazoğlu 2017, 62.

²⁸ Okay 2014, 10.

²⁹ Kısakürek, 2021.

³⁰ Kukul 2013, 198.

³¹ Kaya 2012, 164.

³² Okay 2014, 127.

Onun birçok hikâyesinde ölüm ve yankıları kaleme alınır. Yazarın hikâyelerinin toplandığı *Hikâyelerim* adlı kitapta yer alan elli üç hikâyenin otuz dokuzunda ölüme ilişkin hususlar yer alır.³³ Kitabın ilk hikâyesi olan “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”, hikâye kişinin kaybettiği sevdiğinin ardından hissettiklerini işler.

1928 yılında yazılan “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”, hikâye kişinin doğup büyüdüğü konağa yıllar sonra tekrar gittiğinde geçmişine dair hatırladıklarını ve hissettiklerini konu edinir. Necip Fazıl’ın hayatını anlattığı eserleri dikkate alındığında, birinci tekil şahıs anlatıcının kullanıldığı hikâyede kahraman anlatıcının aynı zamanda yazarla aynı kişi olduğu görülür.³⁴ Anlatıcı, doğduğu mekânın kendisindeki etkilerini “Ben, yirmi odalı eski bir konakta doğdum. Bu konağın hâtırası, üzerimde, tesirlerin en deriniyle hüküm sürer.”³⁵ ifadeleriyle dile getirir. Kısakürek’in bu hikâyesinden yaklaşık kırk yıl sonra kaleme aldığı biyografisi *O ve Ben* adlı eserde “Çemberlitaş’ta, Sultanahmet’e doğru inen sokaklardan birinde, kocaman bir konakta doğmuşum...”³⁶ cümlesiyle belirttiği konak, kurgu düzleminde yansıtılarak hikâyeye mekân olmuştur. “Çocuk denecek kadar gençken yazdığım ‘Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri’ isimli hikâyemdeki mekân, işte bu konak...”³⁷ Büyükbabasının konağında anne babasının yanı sıra birçok akrabası ile birlikte yaşadıklarını belirten anlatıcı, kalabalık bir aile içinde olmasına rağmen insanların birbirleriyle meşgul olmamasından dolayı “sonsuz” bir yalnızlıkla karşı karşıya kalır. Küçük yaşında kalabalık içinde âdeta yalnızlığa mahkûm olması onu birtakım korkulara sevk eder. “İşte bu konaktadır ki, beni bir akrebin kısırcı halinde marazî bir hassasiyet dişledi. İlk merhale olarak korkuya girdim.”³⁸ Bu noktada belirtmek gerekir ki *Şimşek* romanında mekânın korkutucu yapısı dedesinin Müfid’in üzerindeki etkisinden/baskısından ileri gelirken bu hikâyede ise küçük yaşta anlatıcının kalabalık bir mekânda kendisini yalnız hissetmesinden kaynaklanır.

Anlatıcı yazar, korkularının mekânı olan konakta birçok gece yatağında korkudan titreyerek annesine seslenir. Herkes uyuduktan sonra odasından dışarı bile çıkamaz. Hemen her şeyden vehimlenip korkan hikâye kişisi, konakta “esrarlı ellerin açıp kapadığı kapılar”, sofalarda “cinlerin ayak sesleri”, odalarda dolaşan hayaletler ile gölgeler tahayyül eder ve bunlardan dolayı korkuları gittikçe artar.

Anlatıcının geçmişte yaşadığı vehim ve korkuların birçok sebebi olmasına rağmen bunlardan en tesirli henüz çok küçük yaşta büyükbabası ve kız kardeşinin gözlerinin önünde ölmesidir. Hikâyede “vehim” ve “ölüm” “iki anahtar kelime” olarak yer alır.³⁹ Büyükbabasının tek erkek torunu Necip Fazıl’a gösterdiği sevgi ve ilgi onu da büyükbabasına sıkı şekilde bağlar. Büyükbabasının ve yine çok sevdiği kardeşi Selma’nın ölümünden çok etkilenen Kısakürek, bu tesirleri birçok eserinde yansıttığı gibi “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”nde de işler. Hikâye kişinin çocukluk dönemi korkularının kaynağında kardeşinin ve büyükbabasının ölümü olduğu şu cümlelerle ifade edilir. “Korkularımın menbaında kaynaşan bir çok hâtıra arasında, hele iki ölüm vak’ası, bütün renkleri, sesleri ve kokularıyla canlı kalmıştı. Kız kardeşimle büyük babamın ölümü...”⁴⁰

Peyami Safa henüz çok küçük yaşta babasını ve bir kardeşini kaybeder. Bu durum özellikle annesinde çok büyük bir yıkıma neden olur. Annesinin o zamanki hâlleri Peyami Safa’nın bilinçaltında yer eder, eserlerinde bunun izleri bulunur. Necip Fazıl da benzer bir kaderle, kendisini çok seven dedesinin ve kardeşinin ölümüne çok küçük yaşta şahit olur. Eserlerinde de bu şahitliğin yansımaları yer alır. Ölüm gerçekliğiyle erken yaşlarda tanışan yazarların bu çalışmaya konu olan eserlerinde de çocukluklarında ölümü algılayışlarının yankıları görülür. Ölüm, her iki metinde de çocukları korkutan soğuk yüzüyle işlenir. Her iki metinde de kişilerin ölümü hatırlamalarında dedeleri ve onların yaşadığı mekânlar etkili olur.

³³ Tan 2016, 64-75.

³⁴ Aslan 2020, 3263.

³⁵ Kısakürek 2008, 7.

³⁶ Kısakürek 2009, 9.

³⁷ Kısakürek 2009, 9.

³⁸ Kısakürek 2008, 8.

³⁹ Tosun 2013, 86.

⁴⁰ Kısakürek 2008, 9.

Peyami Safa'nın *Şimşek* Romanı ile Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” Hikâyesinde Ölümün Yankıları

Çocukluğunda korkarak yaşadığı konağa yıllar sonra gidip orada yalnız bir gece geçiren hikâyenin kahraman anlatıcısı maizi hatırlayarak hayallere dalar. Odasına giderek kardeşinin fotoğrafı ile dedesinin resmine bakar, onlarla geçirdiği anları düşünür. Onları âdeta yaşıyor gibi hisseder: “O gece hayâlimde sağlarla ölümlerin, birindeki varlık, ötekiindeki yokluk esasları öyle bir birleşmişti ki, ateşi kırk dereceyi geçen bir hastanın vehim dediğimiz ölçüsüz hassasiyetiyle, ölümleri dirilerden daha mükemmel ve tam bir fiilin şartları içinde yaşıyor farzettim.”⁴¹ Konakta, eski eşyalar ve birçok hatıra arasında felsefi düşüncelere dalan anlatıcı, küçüklüğünde korkularına sebep olan kardeşi ve büyükbabasının ölümünü aradan uzun yıllar geçtikten sonra farklı bir bakış açısıyla değerlendirir. Sevdiklerini yaşadıkları mekânda kendi hayalinde yeniden canlandıran kahraman anlatıcı, inancı dolayısıyla tıpkı o anki duyduğu hisler gibi ölümlerin de “başka bir iklimde” yaşadığını ifade eder. Kısakürek'in hikâyesindeki bu inanış, İslâm inancındaki ölümün bir son değil yeni bir hayatın ilk adımı olduğu düsturunun metne dökülmüş hâlidir. Bu bakımdan ölümün hikâyede insanları korkutan tarafıyla inançlı kişilere umut olan munis yapısı birlikte işlenmiştir.

Sonuç

Peyami Safa'nın *Şimşek* romanında Müfid, marazî boyuttaki hassas yapısı nedeniyle dedesinin otoriter kişiliğinden ve sürekli annesi ile kendisini aşağılayıcı tavırlarından çok etkilenir. Doğup büyüdüğü köşke hiçbir zaman tam anlamıyla alışamaz, orayı devamlı yadırgar. Dedesi öldükten sonra bile onun âdeta köşke sinen maneviyatı nedeniyle devamlı onunla karşılaşacağı hissine kapılır. Onun ruhaniyetini taşıdığını düşündüğü köşkte her an sanki bir faciayla burun buruna geleceği vehmine kapılır. Dedesi ölüp gitse de bilinçaltında bıraktığı tesirlerden kurtulamaz, ölümün ve ölünün yankısı hayatını yaşanmaz kılar. Köşkten ayrılıp hayatını berbat eden bu korkulardan kurtulmak istese de bu hususta tam bir irade sergileyemez. Dedesine çok benzeyen dayısı ve kendisini dayısı ile aldatan eşi Pervin'in ona yaşattıkları da şüphe ve tereddütlerini artıran, korkularını yaşamasına sebep olan unsurlar olarak eserde yer alır. Ölümün korkutucu ve kaçınılmaz yanı Müfid'in yaşarken dahi sürekli olarak ölümü solumasına neden olur.

Necip Fazıl Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” hikâyesinde ise kahraman anlatıcı, küçüklüğünde kalabalık bir aile içinde büyük bir konakta yaşamasına rağmen kendisini yalnız hisseder. Bu yalnızlık zamanla birtakım vehimlere ve korkulara sebep olur. *Şimşek* romanında mekânın korkutucu yapısı dedesinin Müfid'in üzerindeki etkisinden/baskısından ileri gelirken bu hikâyede küçük yaştaki anlatıcının kalabalık bir mekânda kendisini yalnız hissetmesinden kaynaklanır. Hikâye kişisi yoğun sevgi duyduğu büyükbabası ve kardeşini kaybedince yalnızlığı derinleşir ve korkuları artar. Peyami Safa'nın henüz çok küçükken babasının ve kardeşinin vefat etmesi, Necip Fazıl'ın da benzer bir kaderle, kendisini çok seven dedesinin ve kardeşinin ölümüne küçük yaşta şahit olması sanatçıların hayatlarını etkileyen ve eserlerine akseden hadiselerdir. Ölüm gerçekliğiyle erken yaşlarda tanışan Safa'nın *Şimşek* romanında ve Kısakürek'in “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” hikâyesinde yazarların çocukluklarında ölümü algılayışlarının yankıları görülmekte olup ölüm her iki metinde de çocukları korkutan soğuk yüzüyle işlenir.

Şimşek adlı eserde Müfid ilerleyen yaşlarında dahi küçüklüğündeki korkularından kurtulamaz. Dedesinin ruhaniyetini devamlı üzerinde hissettiğinden ve doğup büyüdüğü mekândan uzaklaşmadığından geçmişinden de sıyrılamaz. “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”nde aradan yıllar geçip korkularının mekânına dönen hikâye kişisi, dedesi ve kardeşini özlemlerle yâd eder. Onların yaşadığını tahayyül edip inancı gereği sevdikleriyle yeniden buluşacağı umudunu taşır. Bu bakımdan zamanın korkuların yerini hasrete çevirdiği hikâyede ölüm Peyami Safa'nın *Şimşek* romanında olduğu gibi yalnızlığı ve korkuları artıran yapısının yanı sıra kaybedilen sevdiklere ulaştıracak munis tarafıyla da işlenmiştir.

⁴¹ Kısakürek 2008, 10.

Kaynakça

- Aslan B. (2020). Necip Fazıl Kısakürek'in iki hikâyesinde otobiyografinin terapötik fonksiyonu. *Turkish Studies*. 15(7), s. 3259-3267. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.42015>.
- Aydemir, M. (2013). Tanzimat Dönemi Türk Şiirinde Ölüm Algısı. *Turkish Studies*. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Volume 8/4. Ankara. S. 233-253.
- Ayvazoğlu, B. (2017). *Peyami: Hayatı Sanatı Felsefesi Dramı*, İstanbul: Kapı.
- Çonoğlu, S. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Ölüm*, Ankara: Akçağ.
- Döner, N. (2019). *Peyami Safa'nın Romanlarında İstanbul*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Genç, A. (1990). Peyami Safa'nın Eserlerinde Hastalık ve Ölüm, *Millî Kültür*, Ekim, S. 77, s. 43-45.
- Gürkan, S. L. (2007). Ölüm. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 34, s. 32-34.
- Kaya, O. (2002). Edebiyat ve Ölüm. *Ölüm Kitabı*, İstanbul: Ark. s. 39-42.
- Kısakürek, N. F. (2008). Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri. *Hikâyelerim*, İstanbul: Büyük Doğu.
- Kısakürek, N. F. (2009). *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu.
- Kısakürek, N. F. (2021). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu.
- Kukul, M. H. (2013). Necip Fâzıl'ın Şiirlerinde Ölüm. *Çilenin Sultanı*, Samsun: Özyurt. s. 182-200.
- Okay, M. O. (2014). *Necip Fazıl: Sıcak Yarada Kezzap*, İstanbul: Dergâh.
- Ökten, K. H. (2010). *Ölüm Kitabı*, İstanbul: Agora.
- Özkan, S. (2017). *Ölüm Felsefesi*, İstanbul: Ötüken.
- Safa, P. (1999). *Şimşek*, İstanbul: Ötüken.
- Sevinç, C. (2017). "Peyami Safa'nın Romanlarında Metafor Olarak Hastalık", *Hece* (Peyami Safa Özel Sayısı), 19, s. 94-103.
- Şahin, B. (2015). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Romanında Ölüm (1872-1923)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, M. (2016). Necip Fazıl'ın Hikâyelerinde Kaçınılmaz Son: Ölüm . RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi , (5) , 64-75 . DOI: 10.29000/rumelide.336478
- Tarancı, C. S. (1940). *Peyami Safa: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Semih Lütfi.
- Tekin, M. (1999). *Romancı Yönüyle Peyami Safa*, İstanbul: Ötüken.
- Tosun, N. (2013). Necip Fazıl Kısakürek'in Hikâyeleri, *Türk Dili*, S. 737, s. 85-87.